

The Greek Review of Social Research

Vol 4 (1970)

4-5

Η διοίκησης, υπό Χρίστου Κ. Μίχαλου

Γ.Θ. Λυμπεράκης

doi: [10.12681/grsr.517](https://doi.org/10.12681/grsr.517)

Copyright © 1970, Γ.Θ. Λυμπεράκης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Λυμπεράκης Γ. (1970). Η διοίκησης, υπό Χρίστου Κ. Μίχαλου. *The Greek Review of Social Research*, 4, 275.
<https://doi.org/10.12681/grsr.517>

ήδη και εις τὴν ἐποχὴν τοῦ Βυζαντίου «τὴν ἀπρόσωπον τῶν τῆς κοινοβιακῆς ἐξισοπέδοσως τῶν πιστῶν», ἐνθ' αἰ νεοελληνικαὶ κινήσεις (...) ἤσαν κοινοπραξίαι στρατευομένης» (Αἰμ. Γρ. Τσάκωνα, «Κοινωνιολογία καὶ φιλοσοφία τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ», Ἐπιθεώρησις Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν, τεύχος 2-3, σσ. 81-2). Καὶ ὅταν ὁ συγγραφεὺς προτείνει νὰ ἀποκαταστήσωμεν εἰς τὴν χώραν μᾶς καὶ διὰ τὸν χρόνον τῆς οικονομίας τοῦ πνεύματος τοῦ κοινοτισμοῦ, διὰ τῆς Συμμετοχῆς» (σ. 205), ἐνθυμούμεθα πάλιν τὸν κ. Τσάκωνα, ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἐτη τονίζει ὅτι «ὁ Νεοελληνικὸς κόσμος μόνον διὰ τῆς ἐπιστροφῆς του εἰς τὴν παράδοσιν δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ μίαν ὁμαλὴν τάξιν». (Αἰμ. Γρ. Τσάκωνα, Προβλήματα Ἑλληνικότητος, (κείμενα δημοσιευθέντα περιοδικῶς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν), Ἀθήναι 1970, σ. 32).

Π. Α. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ Διοίκησις, ὑπὸ Χριστοῦ Κ. Μιχάλου, ἔκδοσις Gutenberg, Ἀθήναι 1969.

Κατὰ περισσώτερον ἀπὸ μία ἄλλη παρουσίασις βιβλίου δὴ ἤθελα νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ σημεῖωμά. Καὶ τοῦτο διότι πάλαι ἐπιθυμία μου ἦτο νὰ συνθέσω μίαν κάπως ἐκτενῆ μελέτην περὶ γραφειοκρατίας, παρακινουμένης πρὸς τοῦτο ὑπὸ ταιμασιῶν τὰς ὁποίας μὴ προσέφερον ὀριζόμενοι ὑπὸ κροῦ τῆς. Ἄνευρον λοιπὸν εἰς τὴν οικογενειακὴν βιβλιοθήκην τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Χρ. Μιχάλου *Ἡ Διοίκησις*, προτιθέμενος νὰ τὸ χρησιμοποιήσω ὡς βιβλιογραφικὸν βοήθημα. Μετὰ τὰς πρῶτας σελίδας ὅμως ἀνέλθθημεν ἐν μεγάλῃ ἡνυχῆν ὅτι ἡ μελέτη «περὶ γραφειοκρατίας» εἶχεν ἤδη γραφῆ, καὶ μάλιστα ὅπως τὴν ἀνευρεθῆναι ἐξ ἑσῶ: Μελέτη «κατὰ γραφειοκρατίας». Τοῦτο πιστεύω ὅτι δικαιολογεῖ τὸν ἐνθουσιασμόν μὴ τὸν ὀποιον παρουσιάσῃ τὴν *Διοίκησιν*.

Ἡ καλύτερη παρουσίασις τοῦ βιβλίου θὰ ἦτο ἡ ἀντιγραφή του. Καὶ τοῦτο διότι εἶναι ὅσον συμπετυκνωμένη ἡ ὁδία, ὅπως περαιτέρω συμπύκνωσις δὲν δύναται νὰ νοηθῆ. Ἄντ' αὐτοῦ, παραυλοῦσθ' ἰμόνον: «...Ἀμετρίτου εἰς τὰς Διοικητικὰς μελέται. Πάσχυον ὅμως ὅλοι ἀπὸ τὸ ἴδιον ἐλάττωμα: τὴν κατατριβὴν εἰς τὰς θεωρίας. Φυσικὰ ἀπαράτητος ὁ ὀρισμὸς. Καὶ αἱ ἀναλύσεις. Καὶ αἱ τοποθετήσεις. Καὶ τὸν κκεκῶνα τὸν, ὅμως, καταποντίζεται, συχνὰ, ἡ ὁδία...»

Ἀκολουθεῖ μία γλαφυρὰ ἱστορικὴ ἀνάλυσις τῆς διοικήσεως καὶ τῆς στασιαστικῆς ἀεὶ-φθῆς τῆς, τῆς γραφειοκρατίας, ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ ἐντέθεν.

Ἀνακαλύπτωμεν ἐν συνεχείᾳ, μαζὶ μὴ ἐν τῷ συγγραφέα, ὅτι τὸ πρόβλημα εἶναι πάντοτε ἐν:

«...Τὸ χερότερον εἶναι ὅτι ἡ δημιουργηθεῖσα κρίσις ἐβάρυνε, κυρίως, ἐπὶ τῆς ποιότητος. Ἐδοῦ ἔγκειται καὶ ἡ βασικὴ αἰτία τῆς κακοδομίας, εἰς τὴν ὁποίαν περιήχηθ' ἡ Διοίκησις...» «...Καὶ ἐξ ἄλλου,

ἡ ἀξίωσις τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ δικαία ἀμερόληπτος, ταχία καὶ θετικὴ ἰκανοποίησις τῶν ὑποθέσεων του, αἱ ὁποιαί, εἴτε ἠθικῶς, εἴτε οικονομικῶς ἐνδιαφέροντος, εἶναι, πάντως, σημαντικαὶ διὰ τὴν ζωήν. Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ ἰαδιόητος ἐπιείκεια εἰς τὴν στελέχων τῆς Διοικήσεως καθίσταται αὐτομάτως σκληρότης ἐναντίον τοῦ λαοῦ... Ἐτεῖ ἐργεταί εἰς τὴν σκένιν ἐκείνη ἡ μείστις παρατηρητικότητος κρίσις τοῦ Σοπενγῶουερ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἔμφωτος ἰκανότης δύναται, σχεδόν, νὰ ἀντισταθμίσῃ τὴν ἑλλειψιν μορφώσεως. Ἀλλὰ καμία πνευματικὴ μόρφωσις δὲν δύναται νὰ ἀναληρῶσθ' τὴν ἑλλειψιν ἐμφῶτος ἰκανότητος...»

Προχρὸς κάπως ταχύτερον, ἀπαριθμῶν τοὺς τίτλους τῶν κεφαλαίων διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ κέντρον βάρους τοῦ βιβλίου: «Ἀντικεινικὴ νοοτροπία», «Ἀναξιοπιστος», «Ἐνοχος λοιπὸν», «Νομοθετικὸς λαβύρινθος» [περὶ αὐτοῦ πλέον!], «Ἡ παράδοσις», «Παγκόσμιον τὸ πρόβλημα», «Ἡ ἑλληνικὴ εἰκὼν», «Ἀνάγκη ἀναπροσαρμογῆς», «Τεράστιον ἱστορικὸν ἔργον», «Αἰρίζεται τῆς κακοδομίας», «Τὸ ρωσφετ», «Ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ τὴν πολιτικὴν», «Ἡ γραφειοκρατία».

Σταυροῦσθ' ἰμόν:

«...ἴστεροτοῦ, ὀλονέν καὶ περισσώτερον, ὁ μηχανισμὸς τῆς γραφειοκρατίας. Ὁ πολυλοπὸς αὐτῆς ἡπλοῦτο μὲ σταθερὰς ἐκτετατικὴν δύναμιν. Καὶ περιέφυγε μὲ πρωτοῖσαν παραλυτικὴν δύναμιν ὀλόκληρον τὸ σύστημα τῆς Διοικήσεως...»

Ἐν συνεχείᾳ ὁ συγγραφεὺς παραθέτει ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ διήγημα Ὁ κῆριος Τημητάρχης τοῦ Ζαχαρία Παπαντωνίου:

«...Ὁ κ. Τημητάρχης μαινοῖνται στὸ γραφεῖο τὸν βῆκε μέσα τὸν λαμπρὸ ἥλιον νὰ τὸν κρατῆται εἰς ἀναφορὰς, τίς ὑπογράφει καὶ τίς ἀναβολέει... Τρέμου τὴν ὑπογραφήν του. Ὁ τελευταῖος γραφίσις τῆς ἐπαρχίας τὸν νοιθεῖ. Οἱ πῖο δυνατοὶ τὸν πολιτευόμενοι ἔχου τὴν ἀνάγκη του καὶ τὸν κολεκτοῦσαν. Ὁ Ὑπουργὸς ὁ ἴδιος εἶναι μελαετόλακτος μαζὶ του ὅπ τὸν φόβη μπος τοῦ καταφέρει καμμιὰ σιγανὴ γραφειοκρατικὴ μαχαίρια, τέτοιος ποὺ εἶναι, ἠνευος σάν βαθὺ ποτάμι, ἄμυλτος σάν πηγάδι, κύτοχος τῆς Ὑπηρεσίας, μοναδικὸς γὰ λύσεισι καὶ περιπλοκέει... Οἱ ἄκελοι. Νὰ τὸς ἀνοίγῃ! Νὰ τὸς διαβάξῃ!... νὰ περιμένουν τὸ νῆμα του... Ἀπειρεὺς ὑποθέσεις νὰ σταματοῦν ἐκεῖ καὶ νὰ ὀριζώμουν ἀργά, σάν τὰ φροῦτα στὸν ἥλιον... Ἡ εὐτυχία τῆς ἀναβολῆς...»

«Ὁ ἥλιος χυθῶναι τόσο ἠδονικά στους φακέλους καὶ στοὺς κώδικας, ποὺ ὁ Τημητάρχης ἐνοήσασε νὰ τὸν κυριεῖαι ἀκράτητο συναίσθημα παντοδυναμίας. Ἐκεῖνο τὸ πρῶτ' ἐπὶ τῆς κλίσεως κάποιον γελοῖον, ἀποφάσισε τὴν στασιμότητα τοῦ Κουτσόπετρον, ἐματώσασε δύο χρήσιμα ἕνα ὀδοποιίας, εἰς τὰς βδοῦν τὸν κλητῆρα, ἔβρισε ἕνα γραφεῖο, καί, ὅταν πῆγε γὰ εἰρήσιν στὸν Ὑπουργὸ, ὁ ἀναποδογύρισε δύο σπουδαίατα νομοσχέδια, ποὺ εἶχε σχεδίασει, ἐπειδὴ τὸν τρώμαξε μὲ τὴν χρονολογία, τὰ ἄθρα καὶ τὰ νοῦμερα, ποὺ

ἐβγαλε μέσα ἀπὸ τὰ χίλια συρταράκια τῆς μνήμης του. Ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἐνοήσασε τόσο πολὺ πὸς εἶναι ἀπαράτητος». Συνεχίζω ἀπαριθμῶν τίτλους κεφαλαίων: «Γραφειοκρατικὴ τυραννία», «Ὁ συγκεντροποιησμός», «Διὰ τὸν ἐντυπωσμοῦ», «Ἡ Ἐβκόλος Ἄσπιν», «Αἱ συμβολεῖται καὶ ἐπιτροπαί», «Ἡ διαδικασίαι» [μία παρένθεσις: ὁ σκοπὸς ἀμύζει τὰ μέσα, ἐρ' ὅσον, ὅμως, τὰ μέσα δὲν σπιλῶνται τὸν σκοπὸν: αὐτὸ εἶναι τὸ πῆρες διάγραμμα γνωστὸ τὰ γματος τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας: ἡ ἀπέραντη ὅμως διαδικασίαι (μέσον) σπιλῶναι τὸν σκοπὸν (εὐρυθμὸς λειτουργία τοῦ Κράτους) διότι ἐν ὀνόματι τῆς (τῆς διαδικασίας) ταλαιπωροῦνται τὸσον οἱ πολιταῖ ὅσον καὶ τὸ Κράτος], «Ἡ πολυνομία», «Οἱ ἐπιτοίμιοι», «Ἡ ἀναδιοργάνωσις», «Παρεξήγησις τοῦ μύχθου», «Ὁ Τσῶρτσιλ ἐξηγῆ», «Πραγματικὴ εἰσβολή», «Αἱ ἀρμοδιότητες», «Ἀνάγκη συντονισμοῦ», «Νέοι στόχοι, νέες ἐλπίδες».

Ἐνὰ ἀκόμη αὐτοῦτον τίτλου τοῦ βιβλίου ἐπιτρέπω μὴ νὰ παραθέσω:

«Ὁ Τσῶρτσιλ... ἐδίδακεν ὅτι ἡ ἐργασία γραφεῖου δὲν εἶναι ἐργασία ἀποθήρασις. Καὶ συνεπὸς δὲν ἐνδιαφέρουσι οἱ ἄρες ἄλλὰ τὸ ἔργον. Φυσικὰ, λέγει ὁ συγγραφεὺς, ὑπάρχουσι καὶ λόγοι συντρέχοντες εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς ἐργασίας. Ἀλλὰ... καὶ δὲν εἶναι, ἐπίσης, ἐπιτετραμμένον τὸ κριτήριον [τοῦ χρόνου] διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὑπαλλήλου, διὰ τὴν ἠθικὴν ἰκανοποίησιν του καὶ ἐντέθεν διὰ τὴν συμπεριφορὰν καὶ ὀδιστικὴν ὑπηρεσίαν του πρὸς τὸν πολίτην, νὰ ἐγκειται μόνον εἰς τὴν διάρκειαν καθηλωσώσεως τοῦ εἰς τὸ γραφεῖον... Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως βαπτικῆ εἶναι ἡ τοιάτη μορφή ἐργασίας. Ὅδηγεῖ εἰς μαρμαρὸν νυχιῆς καὶ εἰς ἐξασθένειαν βιολογικὴν. Καὶ ἡ ἐπιβάρυνσις ἀποβαίνει πολλὰ πῆ...»

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Μιχάλου διακατέχεται ἀπὸ δύο ἀρχάς: ἡ μία ἐκφράζεται ρητῶς, εἶναι ἡ πρώτη πρότασις τοῦ προλόγου, «Ἡ διοικητικὴ μεταρρυθμίσις, μὲ λογικὴν ἀξιολόγησιν, προβαδίζει πῆσις ἐθνικῆς ἀναπτύξεως», ἡ δεύτερα ἀρχὴ εἶναι τὸ ἑλληνικὸν ρητόν: «Ὅκ ἐν τῷ πολῷ τὸ εὐ ἄλλὰ ἐν τῷ εὐ τὸ πολῷ».

Μία διαπίστωσις καὶ μία εὐχή, ἀντὶ συγγραρητῆρον πρὸς τὸν συγγραφέα: Μέσα εἰς τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου εὐρίσκει καὶ πολλὰς ἐμπειρίας, προσωπικὰ καὶ γνωστῶν τὸν προσώπων. Αὐτὴ ἡ διαπίστωσις. Αὐτηρὰ. Καὶ ἡ εὐχή, τὴν ὁποίαν μοιραζόμεθα μὴ τὸν συγγραφέα πολλοὶ Ἑλληνας: νὰ παραμείνῃ μόνον ἱστορία ἡ περιγραφομένη εἰς τὴν *Διοίκησιν* κατὰστασις. Τότε ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου δὴ ἔχη ἐπιτευχθῆ. Καὶ δὲν εἶναι μόνον τὸ βιβλίου σκοπός.

Γ. Θ. ΛΥΜΠΕΡΑΚΗΣ

Ἀφορμὴν εἰς τὴν πρόθεσιν συνοπτικῆς παρουσιάσεως τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν ἔδωκεν ἡ μελέτη τῆς βιβλιογραφίας εἰς τὰ πλαίσια ἐρευνῆς ἡ ὁποία διεξάγεται εἰς τὸ Ἐθνικὸν Κέντρον Κοινο-